

Batalla de València, penúltima estació

Ara fa vint anys que esclataven dues bombes a la casa de Joan Fuster. Una recent iniciativa parlamentària, impulsada per la diputada Dolors Pérez, d'Esquerra i País, que reclama la condemna de l'atemptat per les Corts Valencianes i un seguit d'actes a la ciutat de València i a Sueca, tornen a revisar els perquè i els coms de l'anomenada "Batalla de València".

El número deu del carrer de Sant Josep, a Sueca, lloc de peregrinació per a molts, de consulta, de tertúlia, de compromís polític, de cultura, va rebre, la nit de l'11 de setembre de 1981, la visita més indesitjada. Dues bombes esclataven, en un interval de pocs minuts, a les finestres de la planta baixa de la casa de Joan Fuster. Els professors Jaume Pérez Montaner i Vicent Salvador hi havien acudit per comentar un article sobre el Tirant que el segon havia de publicar a *L'Espill*. A les cinc del matí eren a la casa, acomiadant-se d'un mestre amb cara de son; a les onze, encara esperaven que algú vingués a prendre'ls declaració. "Mai no es va detenir cap culpable", recorda Vicent Salvador, a qui l'evocació d'aquelles hores terribles ara, vint anys després, encara commou.

Es clar que, situats en el context d'aquella "pacífica i modèlica" transició que encara hi ha qui vol exportar i que al sud del país va prendre l'explícit nom de "Batalla de València", ben poques innocències quedaven intactes per esperar, encara, cap aclariment. No n'hi havia hagut, tampoc, per a l'altra bomba que els mateixos impulsos ja li havien dirigit, a Joan Fuster, uns anys abans, o per al paquet explosiu que havia rebut Manuel Sanchis Guarner o... El camí que havia de dirimir entre ruptura o transició, el que traçava i determinava el futur "mapa autonòmic" de la nova monarquia parlamentària en què es trasmutava l'estat espanyol va estar empedrat, al País Valencià, d'una violència impune i unidireccional: l'assassinat del jove Miquel Grau, a Alacant, la bomba a la plaça de bous de València durant la ce-

lebració del XIX Aplec del País Valencià, el 1978, l'assalt al palau de la Generalitat, aquell mateix any, els boicots i les contramanifestacions, els insults i amenaces, les agressions i més bombes, encara, contra comerços retolats en català, contra les llibreries (Tres i Quatre, a València, encapçala el trist rànquing d'atacs a llibreries de tot Europa).

Res no era espontani, però. La ciutat de València i el seu *hinterland*, que ja s'havien vist sacsejades per la reacció nerviosa de la rèmora franquista, van haver de contemplar –i patir– com, des dels sectors del poder econòmic i polític –espanyol i local–, s'inflava un moviment que havia de servir per escapar les ales a un territori amb aspiracions autònomes i tallar, del mateix cop de tisora, els fils que l'uneixen a la seva més àmplia àrea lingüística. Concretament, i tal com ha escrit l'autor de *La pesta blava*, Vicent Bello, a partir de 1977, la UCD, que havia guanyat les eleccions estatals, "aposta decididament per menar una guerra bruta [...] contra la reivindicació democràtica del poble valencià". Així, promovent, subventionant i donant cobertura a la virulenta agitació antidemocràtica, s'utilitzava "el clixé 'catalanista' –continua Bello– com un estigma per desautoritzar i criminalitzar el valencianisme, els minoritaris corrents de dreta liberal i l'esquerra en bloc". No es tractava tan sols d'una possible rendibilitat política per al propi partit; la qüestió va esdevenir d'estat: calia posar tantes traves com fos possible al procés autonòmic, de cap manera no es podia permetre que el País Valencià se sumés, junt amb el Principat de Catalunya, al temut "*desmembramiento*".

ANNA TORREALBA

Fuster, a casa seva, entre els estralls causats per les bombes.

de Espanya". La maniobra havia de permetre, com a mínim, crispar prou l'ambient per forçar la necessitat d'una "negociació" entre les "dues bandes". En aquest procés de tensionament i de posterior regateig autonòmic van tenir un paper destacat Fernando Abril Martorell, vicepresident del Govern espanyol, Manuel Broseta, secretari d'estat de les autonomies, i Emilio Attard, president de la comissió constitucional (el mateix que s'atribueix la invenció de, segons les seves pròpies paraules, "la imbecilitat de Comunitat Valenciana" que recull l'Estatut per designar el nom del territori autonòmic).

La preocupació centralista pels vents que bufaven al País Valencià potser s'havia exacerbada arran d'aquella impressionant manifestació que va omplir de senyeres –i de més de mig milió de persones– els carrers de la ciutat de València, el Nou d'Octubre de 1977, per l'autonomia i l'estatut. Aplecs, manifestacions, actes culturals... les esperances eren grans i ja hi havia un avantprojecte d'estatut (que es coneixeria amb el nom d'Estatut d'Elx) presentat l'octubre de 1975 i elaborat per un grup d'intel·lectuals (en la redacció del qual va participar el mateix Joan Fuster) que posava el llistó nacional en un punt que aleshores semblava possible i que el temps (i les negociacions politicoinstitucionals) es van encarregar de rebaixar.

Dos retalls de la memòria

Reproduïm dos fragments de sengles articles publicats al 'Diario de Valencia' aquell mateix any 1981 per Vicent Salvador i Jaume Pérez Muntaner. Ells havien estat testimonis directes de l'acte de barbàrie. Eren amb Fuster, parlant del Tirant, de Montaigne o, com recorda Salvador anys després, de "les maniobres ucederes de la política valenciana", quan van esclatar les dues bombes. "Conteu-ho –els havia dit Joan Fuster– conteu-ho, heu d'escriure sobre tot això". I ells ho varen fer.

"El tro va ser enorme, ens gelà l'ànima a Jaume i a mi. Tu digueres impassible: "Aneu a veure, xiquets. Ja hi són." I apurares el teu whisky. Els llibres –la teua fabulosa biblioteca– per terra, travessats per estelles; la finestra, destrossada; cotxes a fora fets malbé; una estesa de vidres. No ens ho creïem. Al carrer, els veïns eixien cridant "el Fuster, el Fuster". Una dona repetia "fills de puta, encara no n'han tingut prou amb quaranta anys?". Entràvem en casa –havien passat uns minuts des de l'esclafit– quan Jaume va veure un paquet que fumejava en la finestra, junt a ell,

i s'apartà el temps just de salvar-se de la segona explosió. Vaig plorar com un xiquet. Vaig plorar pel nostre poble. I per tu, Joan. Amb ràbia."

Vicent Salvador ("Carta oberta a Joan Fuster", 16 de setembre de 1981)

"Un atemptat absurd, a primera vista, contra l'intel·lectual més important que ha tingut en segles el País Valencià, una de les ments més lúcides i inquietants del món actual; un atemptat que és obra del ressentiment, el rancor, l'enveja assassina dels qui no poden convèncer amb raons, dels professionals de la mentida, la calúmia i el confusionisme. No és absurd, tanmateix, si bé ho mirem. La dinamita o la goma dos del carrer de Sant Josep formen part de la dinàmica ja fa temps encetada d'aixafar les aspiracions de tot un poble i, en aquest cas concret, reduir criminalment al silenci la seua veu més clara, lliure i insubornable."

Jaume Pérez Muntaner ("Atemptats contra el poble valencià", 3 d'octubre de 1981)

ANNA TORRALBA / J.L. FORTEZA

La manifestació de solidaritat, a Sueca, va aplegar més de 5.000 persones (dalt). A la dreta, una imatge de la manifestació per l'Estatut a València l'any 1977.

I va arribar l'hora dels pactes. El 1978 va sortir publicat al BOE el decret de preautonomia i es constituïa, al monestir de Santa Maria del Puig, el primer Consell preautonòmic, escollit pels parlamentaris electes i que tindria per president el socialista Josep Lluís Albinyana. Sense pràcticament pressupost, sense pràcticament competències, i amb la pressió –boicot– de les diputacions –que sí que tenien pressupost–, amb la pressió –boicot– que arribava de l'exaltació blavera, s'havia de determinar el tipus –i el grau– d'autonomia per al País Valencià. El 8 d'octubre d'aquell mateix any se signava, al Palau de la Generalitat, el Compromís Autonòmic, que reconeixia com a “missió” fonamental de l'actuació del Consell l'assoliment de la “plena autonomia”. El gener de 1979, a Morella, el Consell reclamava que el camí per aconseguir-la, al País Valencià, havia de ser la via de l'article 151 de la Constitució espanyola. Per a això, calia el suport dels ajuntaments (“les tres quartes parts dels municipis de cadascuna de les províncies afectades”) per, després, passar a realitzar un referèndum. El suport municipal es va aconseguir, amb escreix; i no va servir de res.

De l'esperança al desencís. El 25 d'abril de 1979, Picanya (Horta) obria, amb la seva sol·licitud d'autonomia, el termini de 6 mesos perquè la resta d'ajuntaments poguessin també dir-hi la seva. La campanya d'estiu que en aquest sentit va realitzar el president Albinyana (malgrat que, al Consell, ara estava en

minoria i les conselleries, en mans de la UCD) va ser molt intensa. El 29 d'octubre presentava els resultats al Congrés dels Diputats espanyol: un 95% dels municipis del País Valencià sol·licitaven l'obertura del procés autonòmic. En va. Una argücia legal va invalidar el procés perquè alguns ajuntaments havien reproduït la frase del Compromís Autonòmic (“aconseguir el màxim grau d'autonomia dins el termini més breu possible”) sense especificar que reclamaven la via de l'article 151. Allò no valia i havia passat el termini. Res de reclamacions.

Quan va esclatar la bomba a la casa de Joan Fuster, Albinyana, després que els membres del seu partit abandonaren el Consell, havia estat substituït a la presidència per Enrique Monsonís, de la UCD; ja hi havia hagut el “cop d'estat”, que, curiosament, havia accelerat el procés estatutari, ara per la via “lenta” de l'article 143; s'havien reunit, a Madrid, en trobada més o menys secreta, Martín Villa, Broseta, Abril Martorell, d'una banda, i Alfonso Guerra i els aleshores homes forts dels PSOE valencià Joan Lerma i Antonio García Miralles, de l'altra, per “arreglar” això de l'estatut; s'havia presentat públicament l'anomenat “Estatut de Benicàssim” (que lluny que semblava Elx, aleshores...!) i Felipe González i Calvo Sotelo ja s'havien fet la foto que consagrava els pactes autonòmics. Tot semblava dat i beneït. Vicent Ventura, en un article publicat cinc dies després de l'atemptat contra Fuster, escrivia: “Hi ha càrregues de dinamita; hi ha la impunitat dels que les posen; hi

ha les ‘mans fines que manen matar’ darrere. Però hi ha també, i això és més trist, la culpabilitat dels que fan el joc acceptant que el blanc és negre i el negre és blanc, enfangats com estan en allò que anomenen ‘negociació’, confonent-se amb una altra paraula més escaient: ‘concessió’.” I, mentre per a uns, com explica ara l'exconseller preautonòmic Garcia Miralles, “el vestit que en va sortir és vàlid i era l'únic possible, amb la tela que hi havia”, per a d'altres, com refereix el professor Josep Guia, va prevaldre el nacionalisme espanyol dels negociadors: “Van cedir en absolutament tots els ítems, i ho van fer de cor.”

En tot cas, mentre la “Batalla de València” pressionava i, pel camí “negociador” es perdien els símbols (el nom de la llengua i del territori, la bandera) i bona part de la capacitat de maniobra autonòmica, més de 20.000 persones es reunien a la plaça de bous de València, convocades per Acció Cultural del País Valencià i una llarga llista de personalitats internacionals del món de la cultura, en un dels actes de solidaritat més impressionants de l'anomenada transició per homenatjar Joan Fuster. Abans, al paranimf de la Universitat Literària, en un transcendent acte acadèmic en el mateix sentit, l'historiador Pierre Vilar, i en referència precisament al paper de l'esquerra parlamentària a l'hora de pactes i martingales, havia citat un aforisme de Joan Fuster: “Mai no he estat un home prudent; no he caigut tan baix”.

Núria Cadenas